

FRAGMENT ROKOPISNE PESMARICE – ŠE EN SKALARJEV ROKOPIS?

Spoštovanemu profesorju Jožetu Koruzi v spomin

Darja Gabrovšek Homšak

Maribor

darja.homsak@siol.net

DOI:10.4312/Obdobja.36.43-51

Pri zbiranju slovenskih pesmaric iz 18. stoletja je bil v Rokopisni zbirki NUK najden fragment rokopisne pesmarice. Pisava dopušča možnost, da bi bila pesmarica lahko delo Adama Skalarja, avtorja *Skalarjevega rokopisa*. Primerjava obeh rokopisov kaže podobnosti in razlike v duktusu; oboje je na kratko predstavljeno v prispevku. Predstavljenih je tudi vseh devet pesmi iz fragmenta (nekaj je okrnjenih) in omenjena povezava z nekaterimi drugimi znanimi tiskanimi in rokopisnimi pesmaricami.

slovenska književnost, barok, rokopisi, cerkvena pesem, 17. stoletje, Adam Skalar

While searching for Slovene songbooks from the 18th century in the Manuscript Collection of the National University Library NUK, a fragment of a manuscript songbook was found. The manner of the writing suggests the author of the songbook could be Adam Skalar, the author of *Skalar's Manuscript*. A comparison of the two manuscripts shows similarities and differences in the ductus, which will be presented in brief. The paper further presents the nine church songs from the manuscript fragment (some fragmentary) and noted its connection to some other well-known printed and manuscript songbooks.

Slovene literature, the Baroque, manuscripts, church song, 17th century, Adam Skalar

1 Uvod¹ in osnovni podatki

V Rokopisni zbirki NUK je bil pri zbiranju slovenskih pesmaric iz 18. stoletja že pred leti najden fragment rokopisne pesmarice, ki bi bila lahko delo Adama Skalarja, pisca obsežnega rokopisnega kodeksa iz let okoli 1643, znanega kot *Skalarjev rokopis*.²

¹ Zahvaljujem se vsem delavcem Zbirke rokopisov, redkih in starih tiskov NUK, še zlasti dr. Sonji Svoltjšak, ki si je fragment ogledala in potrdila moje opažanje, da gre za vodno znamenje, in gospe Mici Matković za vso pomoč. Lepa hvala tudi dr. Jasni Malešič, vodji restavratorskega centra NUK, za dragocene podatke in fotografije, ki mi jih je posredovala.

Tea prispevka pa prav zagotovo ne bi bilo brez spodbude, podpore in pomoči dr. Matije Ogrina. Za vse to in za ponujeno priložnost, predstaviti ta rokopis javnosti, se mu iskreno zahvaljujem.

² *Skalarjev rokopis* je dosegljiv v zbirki *Neznani rokopisi slovenskega slovstva* (Register slovenskih rokopisov 17. in 18. stoletja), leta 2011 je izšla znanstvenokritična izdaja kodeksa, ki jo je uredila Monika Deželak Trojar (Deželak Trojar 2011a), pred tem pa je bil opisan v diplomski nalogi (Gabrovšek 1987).

Fragment rokopisne pesmarice se je ohranil v Levstikovi zapuščini; kje in kdaj ga je Levstik našel, ni znano. Zapuščina ima signaturo Ms 492, fragment pa je shranjen v mapi št. 30 s še drugim zanimivim gradivom (npr. pesem *Pa/tirzi! al shlishte?* [z notami], *Pesem o Napoleonu* z letnico 1814, nekaj listov iz Kančnikove pesmarice z letnico 1823 in še nekaj manjših rokopisov). Katalog rokopisov NUK³ razkriva, da je to gradivo knjižnici podaril Otomar Bamberg, žal pa ni navedeno, kdaj. Mogoče se je to zgodilo celo že leta 1905, ko je Bamberg knjižnici podaril Levstikovo gradivo o Prešernu (signatura Ms 486) in del Prešernove zapuščine (signatura Ms 471).

Na prvem listu fragmenta je z rdečim kemičnim svinčnikom napisana signatura Ms 492, IV (tj. tuji rokopisi), odtisnjena pa sta še dva žiga Državne biblioteke; enak žig se ponovi še trikrat (ff. 76v–77r, 88v in 96v). Verjetno je bil fragment tako kot drugo gradivo iz te mape urejen in inventariziran šele po letu 1921, ko je bila Državna študijska knjižnica preimenovana v Državno biblioteko.⁴

2 Fizični opis

Fragment je bil včasih očitno del vezanega kodeksa. Pred restavriranjem so bile nekatere lege deloma še sešite skupaj, a je bila vezava precej poškodovana, pri restavriranju pa so bili ostanki niti od vezave odstranjeni.⁵

Od kodeksa je ohranjenih le 32 listov (16 pol) v petih legah (4 + 4 + 8 + 8 + 8), platnice se niso ohranile. Dimenzija leg je 9,4 × 14,8 cm. Papir je rumenkaste barve, ob robovih (zlasti zgoraj in spodaj) malo potemnel. Na listih je viden odtis sita; kolone so s prostim očesom skoraj neopazne ali neopazne. Na več listih (ff. 59, 67, 74, 75 (?), 81, 84, 89 in 92) je vidno vodno znamenje, vedno umeščeno proti zgornjemu robu lista. S prostim očesom sta opazni dve različni obliki, kar zelo verjetno pomeni, da je bilo vodno znamenje pri razrezovanju papirja v pole prerezano, torej bi bilo treba ugotoviti, kakšno je kot celota. Tega v tej fazi ni bilo mogoče ugotovljati, določitev znamenja pa bi bila vsekakor dobrodošla, saj bi tudi ta podatek pomagal fragment umestiti v prostor in čas. Za pisanje je bilo uporabljeno železo-taninsko črnilo (temno rjave barve).

Liste so na nekaj mestih poškodovali škodljivci, pred restavriranjem je bila večina listov na robovih poškodovana od rabe (zatrganine, zmečkanine), vidni so madeži. Fragment je sicer lepo ohranjen, tako da besedilo ni nikjer slabo vidno ali celo poškodovano.

V ohranjeni pesmarici so foliirani vsi listi. Foliacija je zapisana na zgornjem robu lista na sredini in je deloma obledela. Originalno so foliirani listi od 59 do 96, vendar med njimi manjkajo foliji 63–66 ter 71 in 72. Foliacijo je zapisala ista roka kot pesmi. Naknadno, najbrž šele tedaj, ko je bil rokopis inventariziran, je druga roka⁶ s svinčnikom na spodnjem robu oštevilčila folije z zaporednimi številkami od 1 do 32; na

³ Katalog rokopisov NUK. Dostopno na spletni strani NUK.

⁴ Zgodovina NUK. Dostopno na spletni strani NUK.

⁵ Gradivo s signaturo Ms 492 (Levstikova zapuščina) je bilo restavrirano v Centru za varovanje in ohranjanje knjižničnega gradiva NUK od junija 2012 do septembra 2013. Nekateri navedeni podatki o stanju rokopisa temeljijo na poročilu o restavriranju.

folijih 61 in 62 je ista roka s svinčnikom ob originalni foliaciji v oglatem oklepaju ponovila zapis številke (verjetno zaradi težje razpoznavnosti originalnih števk 1 in 2). Vpisov drugih rok ni.

Na nekaj listih so zapisane tudi kustode. Vseh skupaj je 16 (ff. 60r, 62r, 68r, 72v, 77v, 78r, 80v, 82v, 88r, 88v, 89r, 92r, 93r, 93v, 95r in 96v).

Pisava v pesmarici je kaligrafska (ne zelo natančna) bohoričica in je ves čas enaka. Kot začetnice je pisec uporabljal t. i. tiskane in pisane verzalke. Če »tiskane« verzalke primerjamo z verzalkami v *Skalarjevem rokopisu*,⁷ med njimi skoraj ni razlik; to velja zlasti za A, D, G, I, K, L, M, N, O, P, S, T, Z. Izredno podobne so tudi »pisane« verzalke, npr. A, B, D, L, M, P, T. Pri malih črkah duktus na prvi pogled kaže več razlik, toda natančnejši pregled in primerjava obeh rokopisov pokažeta, da te razlike vendarle niso tako velike. Pri črkah a, d, f, i, m, n, o, t, u, v in z ni posebnosti in so v obeh rokopisih zelo podobne. Nekaj črk je v pesmarici zapisanih na dva načina, enako je opazno tudi v kodeksu; to velja za črke b, e, g, h, l, r in s. Posebnež med črkami je vsekakor p, ki je v pesmarici zapisan na tri načine (npr. ff. 59r – 1. varianta, 60v – 2. varianta, 61r – 3. varianta), v kodeksu pa celo na štiri (npr. ff. 2v – 2. varianti, tj. 1. in 3. v pesmarici; 395r – 2. varianta, tj. 2. v pesmarici, 405r – 4. varianta). Edini znak, ki je v pesmarici zapisan malo drugače kot v spisih v kodeksu, je k.⁸ Podobnost v pisavi je najbolj opazna pri zapisu istih besed, nekatere najpogostejše so npr.: *Iesus* (P 62r, 78r; Sr 6r, 67r, 129r⁹); *Angel(iz), Angelzi, Angels(h)ki* (P 61r, 82r, 90r; Sr 6r, 28v, 80r, 1v); *Gospud(a)/gospud(a)* (P 68v, 75v; Sr 1r, 2r); *Bog(a/u)/Bug(a/u)* (P 60v, 78v, 69r; Sr 3v, 4v, 310v); *Diuiza Maria* (P 69r, 59v; Sr 12r, 20r); *Amen* (P 60r, 68v; Sr 44v, 70v, 95v, 202r).

Pri pisanju je pisec napravil nekaj napak. Nekatere je opazil že sam in jih je popravil sproti (napačno besedo je prečrtal in dopisal pravilno, npr. f. 59v: *Kir ntega nam ie rodila Iesusa ...*), nekaj pa jih je spregledal (npr. dvakrat zapisana beseda *prsi* na f. 77v: *Iesusa si nam / rodila, suetimi persi / perfi došla ...*).

Med ločili sta uporabljene samo vejica in pika. Vejica je večinoma zapisana na koncu posameznega verza, vendar nedosledno, včasih skorajda naključno. Pika sicer končuje posamezne kitice, a tudi tu je stava nedosledna, dosledno pa je zapisana na koncu naslovov (npr. f. 59v), ob besedi *Amen* (npr. f. 60r) in pri okrajšavah (npr. f. 67v: *kýrie etc.*; 71v: *P. B. S. O. M. [prosi Boga sanas ô Maria]*).

Pesmarico in *Skalarjev rokopis* torej najprej družijo kaligrafska pisava z enakimi ali vsaj zelo podobnimi potezami, zagotovo pa tudi želja po primernem oblikovanju naslovov in besedila pod njimi. To kažeta oba tipa verzalke, pa tudi skromen okras v obliki tilde s piko, ki je v pesmarici narisana ob besedi *Amen*, v kodeksu pa lahko stoji

⁶ Morda bi to lahko bila roka dr. Avgusta Pirjevca, ki je bil po letu 1921 bibliotekar v Državni biblioteki in pozneje tudi vodja rokopisnega oddelka (Dolinar, Berčič 1994: 351).

⁷ Za primerjavo so bili upoštevani tisti trije spisi v kodeksu, ki jih je nedvomno pisal Adam Skalar.

⁸ Poteza tega znaka v pesmarici je nekoliko podobna potezi v spisu *Vsakdanie spomišlane ...* (v kodeksu ff. 393r–394r). Ta spis bi morda prav tako lahko pisala Skalarjeva roka (Ogrin 2011: 931).

⁹ Okrajšava P pomeni pesmarico, Sr pa *Skalarjev rokopis*; številke označujejo naključno izbrane folije v obeh rokopisih.

tudi sam, a je ponovljen (P 74v, 80r; Sr 44v, 109v, 119r). Zanimiva podrobnost so deljaji: v obeh rokopisih ta znak sestavljata dve vzporedni črtici ob zlogu, če je prostora v vrsti zmanjkalo, pa je deljaj napisan pod zadnjo črko ali pomaknjen malce v desno (npr. P 74r; Sr 5v); v kodeksu je deljaj lahko tudi enojna črtica, zapisana pa enako, ob zlogu ali pod zadnjo črko.

Če to rokopisno pesmarico primerjamo z nekaterimi drugimi rokopisnimi pesmaricami iz 17. in 18. stoletja, je njena posebnost to, da je v naslovih pesmi vsaka beseda dosledno napisana s »pisano« verzalko, prva beseda vsake kitice pri vseh pesmih pa se enako dosledno začne s poudarjeno (»krepko«) zapisano »tiskano« verzalko. Med kiticami je povsod približno za višino vrste praznega prostora.

3 Vsebina rokopisa

V pesmarici je skupaj devet pesmi, pet je okrnjenih. Pri vsaki pesmi, ki ni okrnjena na začetku, je napisan naslov. Naslovov je tako sedem, šest je latinskih, eden pa slovenski.

Vse zapisane pesmi so cerkvene. Štiri so navedene v celoti, pri preostalih petih manjka začetek ali konec. Pet pesmi je kristoloških, tri so marijanske, zadnja je pesem o smrti. Po vrsti si sledijo:¹⁰

1. *Cantus De Natiuitate Domini* (Enu ie dete roienu / noter utem mefti Betlehem) – cela, 11 kitic,
2. *De Pafsiōne Domini* (Vzhernu fhe hozhem guantat / Iesus tebi nazhast) – nedokončana, 6 kitic + 2 vrstici 7. kitice,
3. ? [*pasijonska?* – kirielejson] (OTi presueti sin boshie / vus suet obuefseliu) – manjka začetek, 4 vrstice + 4 kitice,
4. *Pei/sem Diuize Mariae* (Zheshena si Maria ti. / Vefseli fse Maria) – nedokončana, 7 kitic + 3 vrstice 8. kitice,
5. ? [*o sv. Rešnjem telesu?*] (Kir ie na krishi sanas / martra terpel) – manjka začetek, 1 vrstica (dve besedi) + 10 kitic,
6. *Cantus De Beata Virgine* (Aue Maria kraliza nebefhka, / usiga sueta troshtariza) – cela, 7 kitic,
7. *Cantus De Beata Virgine* (Kraliza Nebefhka Maria, / lilia si isuolena) – cela, 8 kitic,
8. *Iubilus Sancti Bernardi. Iesu Dulcis Memoria* (Iesus sladak ie toi spomin, / sladku ime nebefhki sin) – cela, 47 kitic,
9. *Cantus De Morte* (Smert mi na duri kluka, / inu she toku prau) – nedokončana, 20 kitic + prva vrstica 21. kitice.

Enu ie dete roienu je srednjeveška božična pesem, verjetno nastala v 15. stoletju. Natančno jo je obdelala Zmaga Kumer (Kumer 1952). Različica je natisnjena v pro-

¹⁰ V seznamu je najprej zapisan naslov pesmi, kot je naveden v pesmarici, v oklepaju pa začetna dva verza prve kitice pri pesmih, ki so navedene v celoti, ali začetna dva verza prve cele kitice pri pesmih, pri katerih manjka začetek.

testantskih pesmaricah (Kumer 1952: 67, 90–91) ter v 17. stoletju v Alasijevem *Vocabolariu* (1607) in v lekcionarju 1672, zapisana pa je tudi v *Šentviškem* (dvakrat) in *Muzejskem rokopisu*¹¹ (konec neberljiv). V obravnavani pesmarici zapisana različica je do 9. kitice enaka kot v lekcionarju in *Šentviškem rokopisu*, vendar se zadnji del prvega verza in cel drugi verz ne ponavljata. V primerjavi z lekcionarsko različico ima dodano 10. kitico, zadnja kitica je pri obeh enaka, v *Šentviškem rokopisu* pa je ta kitica drugačna. Enaka različica je bila zapisana v 18. stoletju; Maurer (1754) ima npr. zapisano dvakrat, obakrat brez 10. kitice iz te pesmarice in *Šentviškega rokopisa*, pri njegovi drugi različici pa je pripisan refren. Različici pri Alasii in v *Muzejskem rokopisu* se deloma razlikujeta od različic v tej in drugih tu navedenih pesmaricah.

Pesem *Vzhernu she hozhem quantat* je pasijonska, Kristusovo trpljenje pa ponazarja z barvami (črna za trpljenje sploh, zelena za pot na Oljsko goro, rdeča za njegovo kri ...). Pesem v 17. stoletju, kot kaže, sicer ni bila ne zapisana ne natisnjena, jo pa zasledimo pozneje v Paglovčevi pesmarici (1733). V tem rokopisu je precej okrnjena, saj manjka več kot polovica kitic v primerjavi s Paglovčevo različico (16 kitic). Pesmi se v posameznih delih vseh kitic precej razlikujeta, čeprav je vsebina v osnovi ista; začetki kitic so enaki. V rokopisu glede na Paglovčevo različico ni zapisana 7. kitica.

Preostalih dveh pesmi o Kristusu, pri katerih manjka začetek, v znanih pesmaricah 17. stoletja ni bilo mogoče zaslediti. Prva bi prav tako lahko bila pasijonska, saj omenja Kristusovo trpljenje, Pilata in Judeža, druga pa o sv. Rešnjem telesu.

Od treh Marijinih pesmi samo prvo in edino s slovenskim naslovom, litanjsko *Pei/sem Diuize Mariae*, ki naj bi nastala že v 12. stoletju (Smolik 2011: odst. 944), zasledimo tudi v *Kalobškem* in *Budimpeštanskem rokopisu*. Pesem izraža čaščenje Marije. Različica v pesmarici je žal okrnjena, posamezne kitice pa so enake tistim v *Budimpeštanskem rokopisu*, le da jih je v slednjem opazno več: do dela, kjer se v pesmarici pesem konča, jih je kar 17 (vseh skupaj pa 26). Obe različici imata tudi popolnoma enak vzklik in priprošnji klic (Smolik 2011: odst. 944–946; Hadrovics 1952: 391–393). Različica v *Kalobškem rokopisu* je od obeh omenjenih oblikovno drugačna, saj po dve kitici »združuje« v eno, vsebinsko pa je bližje različici v *Budimpeštanskem rokopisu*.

Drugi dve Marijini pesmi iz rokopisa sta v posameznih verzih podobni kateri od več Marijinih pesmi v tiskanih in rokopisnih pesmaricah 17. stoletja, a se nobena od obeh z njimi ni skladala v taki meri, da bi jih bilo mogoče primerjati. Obe slavita Marijo kot Božjo mater, nebeško kraljico in človekovo pomočnico.

Iesus sladak ie toi spomin je najdaljša pesem v pesmarici, saj ima kar 47 kitic. Pesem slavi Jezusa, nebeškega kralja, njegovo milost in ljubezen. Natisnjena je v Kastelčevih *Bratovskih bvqvicah* (1678: 402–407, 43 kitic) in zapisana v *Muzejskem rokopisu* (nedokončana, 10 kitic, 5. nepopolna, 11. neberljiva), v 18. stoletju pa jo najdemo v Maurerjevem rokopisu (verjetno nedokončana, 12 kitic) in v Redeskinijevi

¹¹ Kot je znano, so bile nekaterim izvodom lekcionarja iz leta 1612 privezane rokopisne pesmarice, znane kot *Šentviški*, *Muzejski* in *Budimpeštanski* rokopis (npr. Smolik 2011: odst. 162–178). Ta poimenovanja so uporabljena tudi v tem prispevku.

pesmarici (1775, 48 kitic, precej spremenjena). Pesem v latinščini (himna) je nastala v 12. stoletju, pozneje pa je bila natisnjena v molitvenikih *Hortulus animae*.¹² Pesmi v pesmarici in pri Kastelcu nista enaki. Predvsem je pri Kastelcu manj kitic, nekateri verzi so popolnoma drugačni, drugi le deloma spremenjeni. Nedokončana različica v *Muzejskem rokopisu* se ponekod razlikuje od obeh.

Pesem *Smert mi na duri kluka* v 17. stoletju ni bila natisnjena, tudi ne zapisana v znanih rokopisih tega časa, najdemo pa jo spet v Paglovčevi pesmarici (28 kitic). Je edina v rokopisu, ki ima originalno oštevilčene kitice, a le do vključno 15., naprej pa ne več. Pesem je premišljevanje o smrti, prvi izmed človekovih poslednjih reči. V njej so kot »*Mozhni inu uzheni, / od usih ludi zhesheni*« ljudje, ki jih je premagala smrt, navedeni »*Alexander ta ueliki*«, »*Iulius ta pervi Cesar*«, »*Cicero ta sgouorieni*«, »*Aristoteles ta uzheni*«, »*Gallenus*« in »*Cræsus ta kral bogati*«. V pesmarici sta v primerjavi s Paglovčevo različico zapisani približno dve tretjini kitic. Razlike med obema različicama vsebinsko sicer niso velike, spet pa se bolj ali manj razlikujeta v posameznih delih kitic ali v verzih; v pesmarici tudi ni Paglovčeve 15. kitice o pravniku Baldusu (»*Baldus modri Jurista*«).¹³

Rokopisna pesmarica se konča z začetkom 21. kitice te pesmi. Zapisana je njena prva vrstica in kustoda *moÿ* (v Paglovčevi različici je to 22. kitica).

5 Sklep

Rokopisna pesmarica bi, po pisavi sodeč, lahko bila še en rokopis Adama Skalarja, za potrditev pa bi bilo treba analizirati vsaj še jezik pesmi. Natančnejša analiza bo morda prinesla enake ugotovitve, kot veljajo za *Skalarjev rokopis* (Škofic 1998: 209–214), tu naj bo omenjeno le, da je zapis fonemov tudi v pesmarici nedosleden.

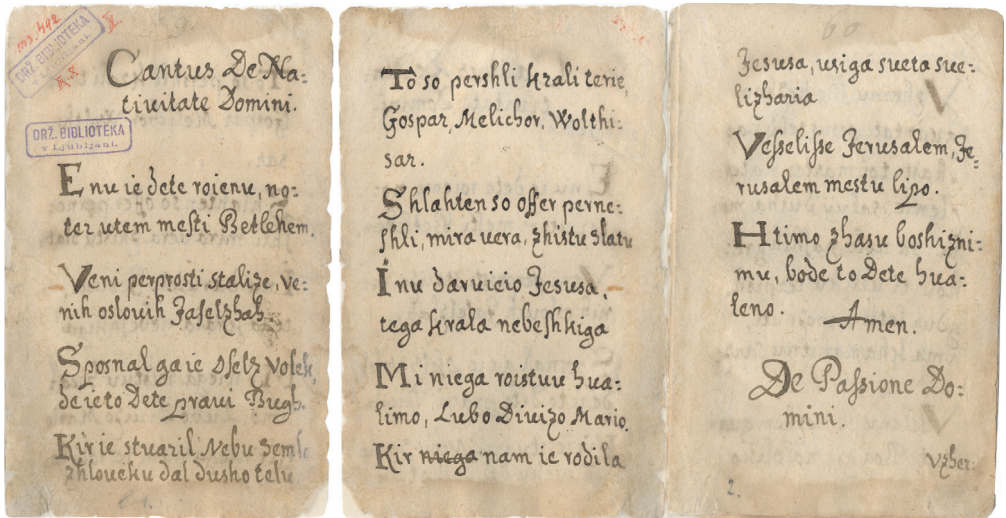
Rokopis prinaša devet pesmi (nekatero sicer okrnjene) in vsaj za dve je to najstarejši ohranjeni zapis. Precej verjetno je, da sta prevedeni, morda tako kot Bernardova hvalnica Jezusu iz katere izdaje molitvenika *Hortulus animae*. Če bi prevod lahko pripisali Skalarju, bi vire morda lahko iskali v nemških izdajah teh molitvenikov ali v drugih nemških pesmaricah, saj je Skalar tudi spise, vezane v kodeks, prevedel iz nemščine. Pri tem ni odveč opozoriti na to, da se je pri prevajanju spisov Skalar poskusil tudi v pesnjenju, saj je v Bonaventurovem *Eksemplarju* prevedel »*lete Carmina*« (f. 285r; verzi na ff. 285 in 293), čeprav je M. Deželak Trojar za *Šulo tiga premišluvana* ugotovila, da verzov »očitno ni maral prevajati« (Deželak Trojar 2011b: 923) in da je prevod verzov v *Eksemplarju* zato presenetljiv (Skalar 2011: 894, op. 91).

Kakšen je bil obseg te pesmarice, lahko le ugibamo. Prav tako lahko le ugibamo, ali je bil to samostojen zvezek ali pa morda del zbirke molitev – tako kot npr. pri Kastelcu. Po skrbnem oblikovanju pesmi v rokopisu pa si lahko mislimo, da je bilo tudi to delo namenjeno za natis.

¹² Npr. *Hortulus animae* 1503, f. xiiii (188v–190v).

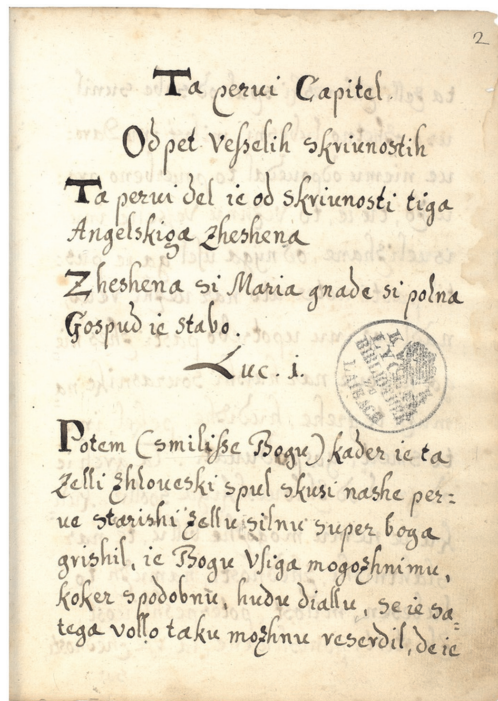
¹³ Verjetno gre za Baldusa de Ubaldisa (1327–1406).

Za ilustracijo so predstavljene tri strani iz pesmarice in ena iz *Skalarjevega rokopisa*.

Slika 1: Pesem *Enu ie dete roienu* (pesmarica, f. 59r–60r)

Vir: NUK, Zbirka rokopisov, redkih in starih tiskov (foto: Milan Štupar)

Slika 2: Začetek spisa *Šula tiga premišluvana* (Skalarjev rokopis, f. 2r)

Vir: Register slovenskih rokopisov 17. in 18. stoletja (NRSS, Ms 040)

Viri in literatura

- AHAČIČ, Kozma, 2015: Gregorio Alasia da Sommaripa. Kozma Ahačič (ur.): *Slovenske slovnice in pravopisi: Spletišče slovenskih slovníc in pravopisov od 1584 do danes*. <http://www.fran.si/slovnice-in-pravopisi/pdf/1607Alasia.pdf> (datum dostopa: 30. 6. 2017)
- DEŽELAK TROJAR, Monika, 2011a: Adam Skalar in njegov rokopisni kodeks – kodikološki opis in stanje raziskav. Monika Deželak Trojar (ur.): *Adam Skalar. Skalarjev rokopis 1643*. Ljubljana, Celje: Mohorjeva družba. 909–919.
- DEŽELAK TROJAR, Monika, 2011b: Vsebina Skalarjevih prevodov: Šula tiga premišluvana in Eksemplar od svetiga Bonaventura. Monika Deželak Trojar (ur.): *Adam Skalar. Skalarjev rokopis 1643*. Ljubljana, Celje: Mohorjeva družba. 920–928.
- DOLINAR, Darko, BERČIČ, Branko, 1994: Pirjevec, Avgust. *Enciklopedija Slovenije*, 8. zvezek Ljubljana: Mladinska knjiga. 351.
- ENCYCLOPEDIA Britannica, 1911: *Petrus Baldus de Ubaldis (1327–1406)*. Online Encyclopedia http://encyclopedia.jrank.org/BAI_BAR/BALDUS_DE_UBALDIS_PETRUS_132714.html (datum dostopa: 10. 7. 2017)
- Evangelia inu Lystuvi*, 1672. Stiskanu v' Nemskim Gradzu. Izvod v NUK, sign. 10026.
- GABROVŠEK, Darja, 1987: *Rokopis Adama Skalarja*. Diplomaska naloga. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- GABROVŠEK, Darja, 1991: *Slovenske pesmarice 18. stoletja*. Magistrska naloga. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- HADROVICS, Laszlo, 1957: Gebete und Gesänge einer slowenischen Rosenkranzbruderschaft aus dem 17. Jahrhundert. *Studia slavica Academiae scientiarum Hungaricae*, III (1–4). 379–401.
- HORTULUS Animae*, 1503. https://books.google.si/books?id=qC4ueNmDfJ8C&pg=RA1-PT458&lpg=RA1-PT458&dq=Jubilus+Sancti+Bernhardi&source=bl&ots=o2Zf75lJjZ&sig=kE_QtcPqfA5i7cU0k5ChDhpmIR0&hl=sl&sa=X&ved=0ahUKEwizkf3D_vfUAhVJuBoKHcvHDm8Q6AEIUjAH#v=onepage&q=Jubilus%20Sancti%20Bernhardi&f=false (datum dostopa: 4. 7. 2017)
- JESU dulcis memoria. Jesus, Sweet Memory. Michael W. Martin, 1998–2016: *Thesaurus Precum Latinarum. Treasury of Latin Prayers*. <http://www.preces-latinae.org/thesaurus/Hymni/IesuDulcis.html> (datum dostopa: 4. 6. 2017)
- KASTELEC, Matija, 1678: *Bratovske byqvice S. Roshenkranza*. Stiskanu u' nemshkim Gradzu. Izvod v NUK, sign. R II 13101.
- KATALOG rokopisov NUK. http://www.nuk.uni-lj.si/sites/default/files/dokumenti/2015/katalog_rokopisov.pdf (datum dostopa: 7. 6. 2017)
- KUMER, Zmaga, 1958: *Slovenske prireditve srednjeveške božične pesmi Puer natus in Betlehem*. Ljubljana: SAZU. 65–164 (Razprave III).
- LEGIŠA, Lino, 1973: *Liber cantionum carniolicarum. Kalobški rokopis*. Ljubljana: SAZU.
- MARN, Josip, 1883: Knjiga slovenska v dobah XVI. XVII veka. *Jezičnik* 21. <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-NJEVG7AO> (datum dostopa: 30. 6. 2017)
- MAURER, Luka, 1754: Rokopisna pesmarica. Fotografski posnetki originala v NUK, sign. Ms 1485, mapi 16 in 17, II. Nabožne pesmi (20), II.1 Cerkvene pesmi (1), 1. in 2. del.
- MERŠE, Majda, DEŽELAK TROJAR, Monika, 2011: Načela kritičnega prepisa. Monika Deželak Trojar (ur.): *Adam Skalar. Skalarjev rokopis 1643*. Ljubljana, Celje: Mohorjeva družba. 899–908.
- Muzejski rokopis*. Fotografski posnetki originala v NUK, sign. Ms 1485, Mapa 20, II.14 Slovenske cerkvene pesmi. Original v Narodnem muzeju Slovenije, sign. 7529, *Evangelia inu Lystuvi*, 1612.
- Neznani rokopisi slovenskega slovstva 17. in 18. stoletja* [= NRSS Ms 040], 2008–2011: Skalar, Adam: *Skalarjev rokopis*. http://ezb.ijs.si/fedora/get/nrss:nrss_ms_040/VIEW/ (datum dostopa: 25. 9. 2017)
- OGRIN, Matija, 2011: *Skalarjev rokopis, 1643. Meditativna proza v kontekstu katoliške obnove*. Monika Deželak Trojar (ur.): *Adam Skalar. Skalarjev rokopis 1643*. Ljubljana, Celje: Mohorjeva družba. 929–945.

- PAGLOVEC, Franc Miha, 1733: *Cantilenae variae ... Ahacij Stržinar: Catholish Kershanskiga Vuka Peissme*. V' Nemshkim Gradzu, 1729. Izvod v NUK, sign. R 75843.
- Poročilo o restavriranju*, 2012–2013. Zapuščina Frana Levstika, Ms 492: Fran Levstik, delo. Center za varovanje in ohranjanje knjižničnega gradiva NUK.
- REDESKINI, Maksimilijan, 1775: *Osem, inu shestdeset sveteh pesm*. V' Lublani. Izvod v UKM, sign. R 21659.
- SKALAR, Adam, 2011: *Skalarjev rokopis 1643*. Znanstvenokritična izdaja. Uredila Monika Deželak Trojar. Ljubljana, Celje: Mohorjeva družba.
- SMOLIK, Marijan, 2011: *Odmev verskih resnic in kontroverz v slovenski cerkveni pesmi od začetkov do konca 18. stoletja*. Druga, elektronska, pregledana izdaja. Matija Ogrin (ur.). Ljubljana: ZRC SAZU. <http://ezb.ijs.si/fedora/get/ezmono:ovr/VIEW/> (datum dostopa: 10. 7. 2017)
- Šentviški rokopis*. Fotografski posnetki originala v NUK, sign. Ms 1485, Mapa 20, II.14 Slovenske cerkvene pesmi.
- ŠKOFIC, Jožica, 1998: Vatroslav Oblak o Skalarjevem rokopisu. Alenka Šivic Dular (ur.): *Vatroslav Oblak. Obdobja 17* (1996). Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- ZGODOVINA NUK. <http://www.nuk.uni-lj.si/nuk/zgodovina-nuk> (datum dostopa: 7. 7. 2017)

